

ALİ ŞİR NEVÂİ'DE TÜRK DİLİ EKİNİ

ENİS BORA GÖKÇE

Türkçe!

Bir dil düşünün ki uğruna ne canlar feda edilmiş, uğruna maddi manevi ne savaşlar verilmiş. Yıllarca sayfalara dökülmüş, bu dilin öneminin her zerresi. Peki neydi bu dili bu kadar değerli kılan? Bu konu hakkında hayatını Türkçeye adanmış bir insan var ki, bir usta! Adı Ali Şir Nevâî! Afganistan/Herat doğumlu, Türk-Çağatay sahasının en önde gelen isimlerinden biri olan şair ve dilbilimci. Başlarda şair olarak kalem eskitse de daha sonraları Türkçenin, Farsça ve Arapçadan geride kaldığını görünce bu hazinenin yitip gitmesini istemez ve hayatını Türkçeye adamaya karar verir. Bu adanmışlık kolay değildir, çünkü karşısında dönemin çok ağır basan iki dili vardır ve saray çevresinde bu iki dil hakimdir. Bu olumsuzluklara rağmen Nevâî Türkçenin dil felsefesini anlamış ve yoluna bu dili hakettiği yere getirmek için uğraş vererek devam etmiştir.

Türk tarihinin Türkçeyi anlatan en önemli eserlerinden olan Muhakemetül Lügateyn'i 1499 yılında tamamlamıştır ve bu eser Türkçenin Farsçaya kıyasla ne kadar önemli ve özel olduğunu anlatmak üzere kaleme alınmıştır. Eserdeki şu cümlesi anladığı felsefenin kelimelere dökülmüş halidir:

'Bu alemin gül bahçesine girdim. Gülleri feleğin güneşinden daha parlaktı. Her yanında göz görmedik, el değmedik daha neler ve neler vardı.'

İşte bu düşünce Türkçeydi! Nevâî için açmamış bir goncaydı Türkçe. Keşfedilmemiş bir güzellikti!

Nevâî'nin dil felsefesi konusunda, yetiştiği ortamda kendisini iyi geliştirmesinin yanı sıra bu gelişimine destek veren hocalarının da yönlendirmeleri ve destekleri kuşkusuz çok önemlidir. 'Bir keresinde üstadı Lutfî'ye söylediği bir söz üzerine Lutfi: 'Allah adına yemin olsun ki yazdığım Türkçe ve Farsça 10-12 bin beyitle şu gazeli canı gönülden değişir ve kendimi karlı kabul ederdim demiştir.'(Yard.Doç.Dr Ertuğrul Yaman'ın kaleminden**) Bu olaydan anlaşılacağı üzere ustalarından da bu konuda destek görmüştür.

Nevâî Türkçe eser yazılamaz görüşünde olan kişilere inat eserin Türkçe ile çok daha güzel yazılacağını benimsetmeye, göstermeye çalışmıştır ve öyle eserler yazmıştır ki Türkistan Türkçesi onun eserleriyle kuvvetli bir dil haline gelmiştir. Türkistan Türkçesi Nevâî'den sonra 'Nevâî Dili'olarak adlandırılmıştır. Türkçe uğruna bu kadar mücadele eden Nevâî'den sonra Türk Gençlerine düşen bu dile sahip çıkıp bu dile layık birer insan olmaktır.

Tam da bu noktada Nevâî'nin şu sözlerini hatırlamak ve hatırlatmak gerekir.

‘Türk’ün bilgisiz ve zavallı gençleri, güzel sanarak Farsça şiir söylemeye özeniyorlar. Gerçekten bir insan iyi ve derin düşünse Türkçede bunca zenginlik dururken, bu dilde şiir söylemenin, hüner gösterenin daha yerinde ve kolay olacağını anlar.’

Türkçenin derinliği öyle bir derinliktir ki ne kelimeler yeter anlatmaya ne de yazılmış onca eser. Bu yazı neticesinde Nevâî'nin Arapçayı bilmediği sonucuna ulaşmak da doğru değildir, nitekim çok küçük yaşta öğrendiği Arapçayı da ustalıkla kullanacak beceriye sahiptir. Kullanmıştır da. Ta ki Türkçenin büyüklüğünü görene dek! Ve büyük bir cesaret örneği göstererek 1483-1485 yılları arasında ilk Türkçe 'hamse'yi yazmıştır. Bu hamse 'Hayretü'l ebrar', 'Ferhad ü Şirin', 'Leyla vü Mecnun', 'Seb'a-i Seyyare', 'Seddi İskenderi' adlı eserlerden oluşmuştur.

Bu eserler içerisinde dönemden , dini inançlardan , hayat tarzından geniş bilgi barındırmaktadır.. Farsçanın bu kadar çok kullanıldığı bir bölgede böyle bir cesaret örneği göstermek hepimiz için bir ders niteliğindedir.

Sonuç olarak hayatını, yaşantısını bunca riske rağmen Türkçeyi geliştirmeye adanmış Ali Şir Nevâî'ye teşekkürü bir borç biliriz. Her Türk, kendinden sonra gelen her Türk gencine cesaretin ne olduğunu Şir Nevâî'nin yaptıklarını göstererek öğretebilir. Türklük ve Türk Dili bilincini bu yolla olabildiğince genişletebiliriz.

Sözün özü, Ne mutlu “Türk’üm” diyerek başladığımız her günü bize bahşedilmiş bir nimet sayarak; gösterilen hedefte durmadan yürüyen birer Türk genci olmayı, her günümüzü, her anımızı bu dili geliştirmek ve yaşatmak için kullanmayı kendimize bir borç biliriz.

Türkçe kalın.